

Токторов Э.С., Жолдошов М.А.

**ЭКСТРЕМИЗМДИ ТЕРИШТИРҮҮНҮН ОПЕРАТИВДҮҮ
КАМСЫЗ БОЛУШУ**

Токторов Э.С., Жолдошов М.А.

**ОПЕРАТИВНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ
ЭКСТРЕМИЗМА**

E.S. Toktorov, M.A. Zholdoshev

**OPERATIONAL SUPPORT FOR THE INVESTIGATION
OF EXTREMISM**

УДК: 343(7)

Макалада диний экстремизмге каршы аракеттенүүнүн теориялык жана практикалык маселелери, тергөөнү оперативдик камсыздоо жолу менен анализге алынып, автор бир топ төмөнкүдөй маанилүү жыйынтыктарга келет. Аталган категориядагы кылмыштарды териштирүү өндүрүшүндөгү, тергөө процессинин субъектиси менен алгачкы тергөө органдарынын биргелешкен аракеттеринин уюштурулушунун сапаты жана укуктук табияты, өз ара мамилелердин укуктук негизи болгон жазык-процессуалдык нормалардын аткарылышынын жана ошондой эле, бир топ чектөөлөрдүн негизинде жүзөгө ашат. Бул чектөөлөр Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдарынын тергөө жана оперативдик иштерин регламентке салуучу башка укуктук актыларынын талаптарынын негизин түзөт. Мында, учурдагы аракеттенген жазык-процессуалдык кодексине олуттуу түрдө мазмуну карама-каршы келген "Оперативдик-издөө ишмердүүлүгү жөнүндөгү" мыйзам эске алынып жатат.

Негизги сөздөр: экстремизм, диний экстремизм, терроризм, тергөөнү оперативдүү коштоо, оперативдик ишмердүүлүк, оперативдик камсыздоо, атайын кызматтар, жазык-процессуалдык кодекс, конституциялык нормалар, териштирүү.

В статье анализируются теоретические и практические вопросы противодействия религиозному экстремизму, путем оперативного обеспечения следствия, в результате чего автор приходит к выводу. Что правовая природа и качество организационного взаимодействия, субъекта производства следствия с органами дознания, при производстве расследования преступлений указанной категории, достигается как исполнением уголовно-процессуальных норм, лежащих в правовой основе взаимодействия, так и в целом перечне ограничений. Данные ограничения заложены в основу требований иных правовых актов, регламентирующих следственную и оперативную работу правоохранительных органов Кыргызской Республики. В данном случае имеется в виду Закон «Об оперативно-розыскной деятельности» содержание, которого в настоящее время входит в достаточно серьезные проти-

воречия с действующим уголовно-процессуальным кодексом.

Ключевые слова: экстремизм, религиозный экстремизм, терроризм, оперативное сопровождение следствия, оперативная деятельность, оперативное обеспечение, специальные службы, нормы уголовно-процессуального кодекса, конституционные нормы, расследование.

The article analyzes the theoretical and practical issues of countering religious extremism by providing operational support to the investigation, as a result of which the author comes to a conclusion. That the legal nature and quality of organizational interaction, the subject of the investigation with the bodies of inquiry, during the investigation of crimes of this category, is achieved both by the enforcement of the criminal procedural rules that underlie the legal basis for the interaction, and in the whole list of restrictions. These restrictions are laid in the basis of the requirements of other legal acts regulating the investigative and operational work of law enforcement bodies of the Kyrgyz Republic. In this case, we are referring to the Law "On Operative Investigation Activities", the content of which is currently in serious conflict with the current criminal procedure code.

Key words: extremism, religious extremism, terrorism, operational support of the investigation, operational activities, operational support, special services, norms of the criminal procedure code, constitutional norms, investigation.

Кыргыз Республикасынын жазык-процессуалдык кодексинин (УПК) 82-беренесинин 1-бөлүмү, 212-беренелеринин аныктамаларынын мазмунунда, кылмыш иштери боюнча далилдөөдө, жазык процессинин нормаларын сактоо менен алынган атайын тергөө иштеринин натыйжалары гана колдонулушу мүмкүн деген шарттары ачык белгиленген.

Кыргыз Республикасынын жазык-процессуалдык кодексинин 223 жана 260-беренелеринде сүйлөшүүлөрдү жашыруун угуу, тергөө судьясынын атайын токтомунун негизинде, атайын тергөө амалдары жүргүзүлүүчү жердеги соттук отурумда прокурордун,

тергөөчүнүн, алгачкы тергөө органдарынын кызматкерлеринин катышуусу менен ишке ашырылат деп белгиленген. Тергөө судьясынын бул токтомунун иштөө мөөнөтү эки айлык мөөнөттөн ашпоого тийиш. Кыргыз Республикасынын жазык-процессуалдык кодексинин 228-беренесине ылайык, жактардын киши жашабаган жайларына же башка ээликтерине кирүүгө, атайын тергөө амалдарын жүргүзүү зарыл болгон учурда, тергөөчүнүн тергөө судьясына жазган өтүнүчү боюнча, ошондой эле, прокурордун кабардар болуусу менен соттун чечиминин негизинде жол берилет. Ал эми процессуалдык чектөөлөр менен байланышпаган учурларда, Кыргыз Республикасынын “Оперативдик-издөө ишмердүүлүгү жөнүндөгү” мыйзамынын нормалары боюнча же ведомстволук, соттук санкциялоонун негизинде жогоруда аталган амалдарды жүргүзүүгө болот.

Диний экстремизмге каршы аракеттенүүнүн маселелерин изилдөөнүн теориялык жана практикалык материалдарын жалпылоо менен автор төмөнкүдөй жыйынтыктарга келди. Аталган категориядагы кылмыштарды териштирүү өндүрүшүндөгү, тергөө процессинин субъектиси менен алгачкы тергөө органдарынын биргелешкен аракеттеринин уюштурулушунун сапаты жана укуктук табияты, өз ара мамилелердин укуктук негизи болгон жазык-процессуалдык нормалардын аткарылышынын жана ошондой эле, бир топ чектөөлөрдүн негизинде жүзөгө ашат. Бул чектөөлөр Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдарынын тергөө жана оперативдик иштерин регламентке салуучу башка укуктук актыларынын талаптарынын негизин түзөт [2]. Мында, учурдагы аракеттенген жазык-процессуалдык кодексине олуттуу түрдө мазмуну карама-каршы келген “Оперативдик-издөө ишмердүүлүгү жөнүндөгү” мыйзам эске алынып жатат.

Автордун ою боюнча, мыйзамдын талаптарын, тергөө жана оперативдик практиканын материалдарынын изилдөөнүн натыйжаларын эске алуу менен, аталган карама-каршылыктар болуп төмөнкүлөр чыгат:

1) Териштирүү субъектилеринин компетенциялары жана ыйгарым укуктарынын чегинде өз ара байланыштарын уюштуруу планын иш жүзүнө ашырылышы;

Бул учурда тергөө өндүрүшүнүн субъектиси оперативдүү ведомстволордун милдеттеринен сырткары болгон, мыйзам боюнча тергөө өндүрүшүнүн субъектиси гана аткарган тапшырмаларды, оперативдик органдардын ыйгарым укуктарына кирбей турган иш-аракеттерди талап кылууга укугунун жоктугу эске алынып жатат.

2) Тергөөчүлөр, оперативдик кызматкерлер тарабынан тергөө жана оперативдүү өндүрүш сырларын бекиткен, тергөө ишинин маалыматтарын жайылтпоону камтыган процессуалдык нормалардын болуусу, ошондой эле, сот өндүрүшүнүн алдын ала кароо стадиясында териштирүү субъектиси тарабынан оперативдик издөө ишмердигинин тактикалары, өзгөчөлүктөрү тергөө өндүрүшүндө аныкталагн кылмыштын жагдайлары жашыруун сакталууга тийиш.

3) Тергөө өндүрүшүнүн бардык этаптарында, тергөөчүлөр менен оперативдик иш-аракеттердин субъектилеринин чогуу иш алып баруусунун орду, убактысы жана алар тарабынан далилдердин биргеликте бекемдөөнү пландаштыруу жана жөнгө салуудагы практикалык зарылчылыктын болуусу.

Бул учурда, тергөө өндүрүшү жана атайын аракеттер аркылуу кайчы байланыш жөнүндөгү жазык-процессуалдык нормалардын талаптарына ылайык, тергөө маалыматтарын өз учурунда алуу жана болгон жыйынтыктар менен өз ара алмашуу зарылдыгын түшүнөбүз.

Аны менен катар, маалымат алмашуу формасы ар бир конкреттүү учур үчүн тергөө органдарынын жана оперативдик бөлүмдөрдүн жетекчиликтери тарабынан аныкталышы керек [3]. Жазык-процессуалдык кодексинин талаптарын жана оперативдик-издөө ишмердүүлүгүнүн натыйжаларынын көрсөтүү тартиби жөнүндөгү Инструкцияны тергөөчү, прокурор жана сот тарабынан эске алуу менен көлөмү жана чектери белгиленет.

Конфиденциалдуу маалыматтарды жана материалдарды тиешелүү кызматтарга берүү же бербөө маселелери аткарылган иштин жана оперативдик-издөө ишмердүүлүгүнүн мүнөзүнө, тергөө ишинин максатына жараша болот. Кылмышты тактоо, кылмышкерди издөө жана табуу кызматтарынын өз ара биргелешкен аракеттеринин натыйжалуулугу кызматкерлердин өз ара байланышкан субъективдүү сапаттарына, кесиптик чеберчилигине, тажрыйбасына, коммуникабелдүүлүгүнө байланыштуу.

Автордун ою боюнча, тергөө иштеринин субъектилери менен оперативдик кызматкерлердин биргелешкен аракеттеринин сапаты жана натыйжалуулугу, сот өндүрүшү менен байланышкан комплекстүү маселелерди чечүүдөгү укуктук-юридикалык комбинациялык формалардын биргелешкен, бири-бирин толуктаган жана тактаган методдорун колдонуу менен жогорулайт.

Тараптар персоналдык ишмердүүлүгүндө бири-бирин түшүнө билгенде, бардыгы бир максатты көздөгөндө, ал максатка ылайык түрдүү ыкма, метод-

дорду колдоно билгенде гана биргелешкен аракеттерде эффективдүү натыйжага жетише алат. Кылмыштын окуясын өз учурунда, объективдүү териштирүү үчүн сапаттуу жана жетиштүү далил базасын калыптандырууда, өз ара байланыш субъектилери ишмердүүлүктөрүнүн натыйжаларын акыркы максат менен дал келтирүүсү керек. Аталган аракеттерден өз ара байланышкан субъектилердин баасы, жыйынтыгында, аракеттенген тараптардын ишмердүүлүктөрүнүн ийгилиги көз каранды.

Изилдөөгө алынган категориядагы кылмыштарды тергөө менен байланышкан тергөө жана оперативдик практика, тергөө өндүрүшүнүн субъектилери менен оперативдик кызматкерлердин биргелешкен аракеттерине таасирин тийгизүүчү төмөнкүдөй бир топ шарт-жагдайларды, себептерди аныктоого мүмкүнчүлүк берет:

1) диний экстремисттик уюмдардын активдүүлүгүнүн бардык формаларынан сактануу максатында уюштурулган фильтрациялык (тазалоочу), эскертүүчү, профилактикалык иш-чаралар;

2) моралдык, нравалык негиздер, калыптанып калган турмуштук мамилелер жана калктын социалдык жактан бөлүнүшү;

3) Оперативдүү-издөө аракеттери жүрүп жаткан жердин аймактык табигый шарттары, калктуу пункттардын этникалык курамынын өзгөчөлүктөрү;

4) диний экстремисттик уюмдардын аракеттеринин мотивациясы, максаты жана аракеттенүү ыкмалары, алардын тактикаларынын жана мүмкүнчүлүктөрүнүн өзгөчөлүктөрү;

5) экстремисттик топтордун мүчөлөрүнүн психологиялык өзгөчөлүктөрү, интеллектуалдык деңгээли, ой жүгүртүү образы, диний фанаттык деңгээли, социалдык адаптацияга болгон жөндөмү;

Диний экстремизм иштери боюнча тергөө жана оперативдик практика, бул категориядагы кылмыштарды тергөө өндүрүшүндөгү биргелешкен аракеттердин субъектилери болуп аталган кылмыштын белгилерин аныкташкан органдын тергөөчүлөрү жана оперативдик кызматкерлери жана ошондой эле Кыргыз Республикасынын ички иштер министрлигинин экстремизм жана мыйзамсыз миграция менен күрөшүү боюнча башкармалыгынын кызматкерлери болоорун көрсөттү. Мындай жагдайлар, бул категориядагы кылмыш иштерин териштирүүнүн катышуучуларынын персоналдык компетенцияларынын чектери жана кылмышты териштирүүдөгү өз ара байланышкан субъектилердин функционалдык милдеттерин

аткаруусунун спецификасы менен шартталган [4].

Тергөө жана оперативдик практиканы анализге алуу автордун төмөндөгүдөй жыйынтыктарга келүүсүнө жол берет. Диний экстремизм иштери боюнча кылмыштарды тергөөнүн жүрүшүндө тергөөчү менен оперативдик кызматкердин ортосундагы тиешелүү деңгээлдеги биргелешкен аракеттердин жоктугу өз убагында кылмыш ишине объективдүү баа берилбегендигине, ага тиешелүү фактылардын аныкталбагандыгына жана сот өндүрүшүнүн катышуучуларына туура эмес мамиленин жасалуусуна алып келет. Кылмышка шектүүлөр, айыпталуучулар жана иштин жыйынтыгына кызыкчылыгы бар башка жактар тарабынан чыккан күбөлөрдүн жалган көрсөтмө берүүсүнө же көрсөтмөлөрүн тергөө маалында, соттук териштирүү процессинде өзгөртүүсүнө алып келген. Изилдөөлөр натыйжасында автор мындай жыйынтыкка келет, диний экстремисттик багыттагы иштердин бетин ачуу руу жана тергөөгө алуу уюштуруудагы бир топ татаалчылыктары менен айырмаланат. Экстремизм дин менен байланышкандыктан, анын алдын алуу боюнча иштөөдө абдан кылдаттык талап кылынат. Экстремисттик көрүнүштөрдүн мүнөзү алдын ала тергөө органдары тарабынан тиешелүү түрдө иштөөгө, уюштуруучулук, тактикалык жана методикалык боштуктарды толтурууга жол бербейт.

Тергөөчү менене алгачкы тергөө органдарынын өз ара аракеттенүү мезгилинде, тергөөнү оперативдүү коштоодогу, тергөө амалдарын бигеликте өткөрүүдөгү так чектөөлөр укук колдонуу практикасында регламентке салынбаган деген жыйынтыкка келебиз.

Адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын “Жазык-процессуалдык кодекси” 2-февраль 2017-жыл. №20 (КРдин 15-май 2019-жылдагы №62 мыйзамынын редакциясына ылайык)
2. Сайфутдинов Т.И. Теория оперативно-розыскной деятельности. / Окуу китеби, 2-бөлүк - Б., 2017. - 47-б.
3. Паненков А.А. Проблемы оптимизации правоохранительной (оперативно-розыскной, уголовно-процессуальной и судебной деятельности) в Северо-Кавказском Федеральном округе (на материалах Чеченской Республики) // Военно-юридический журнал. - 2011. - №7. - с. 82.
4. Сайфутдинов Т.И. Макала: Кылмыштардын кээ бир түрлөрүн жана тайпаларын териштирүүнүн криминалистикалык методикаларынын учурдагы көйгөйлөрү) «Известия вузов Кыргызстана» №1. - 2018. - ISSN 1694-7681.